

Henrik Ibsen

# PEER GYNT

drámai költemény

A Soproni Petőfi Színház és a Csavar Színház  
koprodukciójában



## *Pataki András – a rendező – gondolatai a darabról*

A darab alaphelyzete nem más, mint a „valahova tartozás” megroppanása, a közösségről való leszakadás. Peer Gynt a maga elsődleges énjét (és mindazt, amibe beleszületett) családja vagyoni összeomlása miatt elveszítette. Ezen a ponton kezdődik a dráma. Bár Peer a környezetéhez képest sokkal tehetségesebb, de cselekvési lehetősége nincsen. Marad tehát számára a kábulat, a tétlenség, az erdei csatangolások, az alkohol, az izgágaság, a fantáziálás, a roncsolt önazonosság, a megvetettség és a kitaszítottság. A helyzetét zabolátlan ösztönei kuszálják egyre tovább. Aztán úrrá lesz rajtuk: elvonul egyedül a hegyekbe. És megérkezik hozzá, akit megérdemelne: Solvejg. Ám Peer magára hagyja, elmenekül a „megváltása” elől, mert a saját énjében nem bízik. Nem érzi magát tisztának, és elmulasztja a lehetőséget, hogy egy másik ember által önmagát újratemtse.

Peer nekivág a világnak, az önmegvalósítás céljától vezérelve. Drámai tévedése abból fakad, hogy önazonosságát keresi az „ÉN” korlátlan bűvöletében. Ámde identitás önmagában nincsen, csak a világgal való stabil viszonyok alapján. Önmagában nincs „ÉN”, hanem mindig csak valamihez képest. S Peert kísérve azt látja a néző, hogy az abszolút „ÉN” nem más, mint a parttalan gomolygás. Peer Gynt büntetése a folytonos úton levés, a bujdosás. Úgy tűnik, hogy sorsa nem tapad sehová... Ám a megváltás szeretete mindig ott kíséri a szakrális síkon – így aztán nemcsak egy életút drámája Peer Gynté, hanem egyúttal misztériumjáték is, a modern ember kálváriája. Azé az emberé, aki alól kicsúszott a közösséghez tartozás talaja.

## *Színészek a szerepükről*

### **Gál Tamás – Peer Gynt**

Valahol mindannyiunkban benne él Peer Gynt, a sorsa kíséri bennünket. Végigjárjuk az életünk stációit, hogy megtaláljuk helyünket, utunkat a világban. Miért is születtünk? Rejtve és akár nyíltan hordozzuk az álmódzó énünket, a szerencsések akár ebből sok dolgot meg is valósíthatnak. Ha úgy vesszük, Peernek is volt karrierje, átgázolt embereken, maga alá gyűrte a pénzimádat, hevítették szexuális vágyak, megélte a bűnt és bűnhődést is. Hajszol mindent, a dicsőséget, a hatalmat, az illúziókat. Mindezért a szerelmet is feláldozza, menekül. Az ember keresztútjaiban a legkeményebb ellenfél mindig önmaga. A folyamatos boldogságkeresés közben az egyén gyakran eltéved, mert állandóan az ént helyezi előtérbe, s azt érzi, ha másokért áldozza az életét, akkor önmagát adja fel. Én éppen ellenkezőleg gondolom: aki másokért él akár egy családban, akár egy közösségben, az nem feladja, hanem megtalálja az életét és boldogságát.



## Horváth Zsuzsa – Aase anyó

Túlzóan, elfogultan szereti ez az asszony a fiát, aki képes arra, hogy az odaadó anyját bevonja a játékaiba, álmaiba. Együtt élnek egy közös gyerekkort. Peer Gynt valójában nem nő fel soha. Aase sok gyötrelmet élt meg családjában. Férje meghalt, de az asszony hordozza az ura tetteinek következményeit – a nagyapától örökölt és elkótyavetyélt vagyontól kezdve a közös sorsukig. Talán ezek a fájdalmak is hozzájárultak, hogy elkényeztetett szeretettel veszi körül fiát, akit bár többször megfedd, mégis felszabadultan együtt játszik vele az álmvilágban.

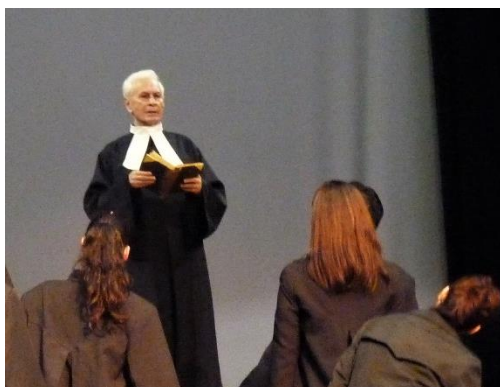


## Molnár Anikó – Solvejg

Solvejg azt a szeretetet kínálja fel, amely megváltó erejű, amiért érdemes élni. Sokak számára felelősség, félelem ezzel szembesülni, s elmenekülnek a tiszta, elsöprő érzések elől. Ilyen Peer Gynt is. Pedig ennek az állapotnak a lényege, hogy nem kell megfelelni hozzá, megijedni tőle, csak elfogadni. Mindenkinek az a vágya, hogy szeressék, őszintén elfogadják. Ne kétségek között, önmaga lelkét rejtve kelljen megfelelni ennek az érzésnek. Csak hagyni magunkban, a másokban kiteljesedni ezt. Szerintem mindenkinek akadnak az életében hasonló történetek, amikor ijedségből, bizonytalanságból elmegyünk valami mellett, ami tiszta és jó lehetne az életünkben. Nem olyan világban élünk, amikor az emberek bátran, önmagukat vállalva bármikor őszintén átadják magukat a szeretetnek. Az egyén hajszolja a pénzt, a pozíciót, a vagyontárgyakat. Pedig a szeretetet bármilyen helyzetben képes megváltó és tisztító erővel, energiával hatni.

## Kovács Frigyes – Dovre apó

Dovre apó tulajdonképpen alvilági lény a mi olvasatunkban, velünk létező párhuzamos világ megmondóembere. Jóval szimplábban, egyszerűbben képzeltem el a figurát egy mesebeli légkörben, mint amivé most válik nálunk. A rendezővel közös gondolkodás után új értelmezést nyert a karakter. Most egy erőszakszervezet főnöke, s az idő haladtával, amikor kiderül, hogy nincs rájuk szükség, túllépett rajtuk a történelem, akkor egy másik erőszakszervezetnek lesz a híve, meghatározó embere. Majd, amikor ez is semmissé válik, újabb irányába indul. Ő az a macska, aki mindig a talpára esik, akármilyen történik is vele: megtalálja a helyét a világban. Nagy átváltozó művész. S mivel a világnak épp nemzeti hősökre van szüksége, akkor elindul ennek a pozíciónak a meghódítására. A végén a média felé irányul a figyelme, hiszen celebekre is szükség van: „A színházhoz sietek, nemzeti hősöket keres a sajtó ma.” Nem kétséges, Ibsen minden időben elővehető. Mondatai áthatnak korokon, az életen, az álmokon. Mint az időtálló klasszikusok általában.



## Boráros Imre – a Pap

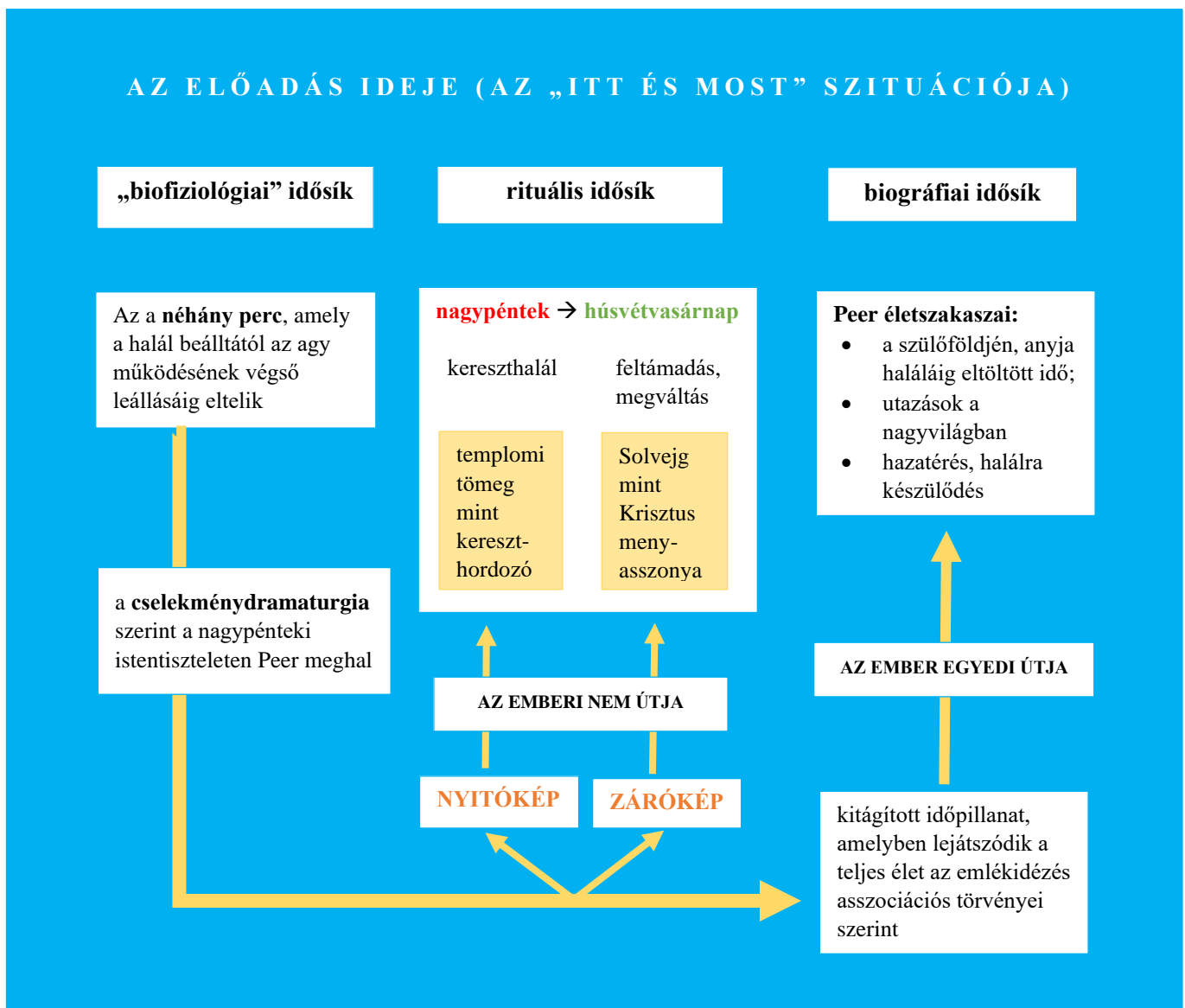
A tisztesség, a becsület mindenképp üzenet a mának ebből a műből. Ha körbenézünk, látjuk, forrongó világban élünk. Ez veszi körbe keresztény kultúránkat. Ma percek alatt láthatjuk, mi történik körülöttünk. Fogy a tisztelet, a szeretet, az egymásra figyelés, a megbecsülés. Tudom, kicsit naivan hat, de itt az ideje, hogy megfogjuk egymás kezét – nem csak a családokban, a közösségeinkben. Amikor megkaptam a Pap szerepét, csodálatos szöveggel találkozhattam. Az író és fordító szavai mellett a rendezői vízió is arra vitt, hogy nem egy megszokott búcsúzó beszédet mond a színpadon ez a figura. Inkább összegző utat mutat.

## A tér és az idő (Németh Ervin dramaturg gondolatai és ábrája)

Ez a két fogalom talán legkevésbé a színházi előadások esetében merül fel problémaként, hiszen a színház az „itt és most” világa, a nagy összeütközések a szemünk előtt játszódnak le. A *Peer Gynt* viszont eredeti műfajmegjelölése szerint is „drámai költemény” – műfajában leginkább *Az ember tragédiájával* rokon. Ráadásul hangulatában és szemléletmódjában mintha két különböző részből állna: az első részt a realitást átszövő költőiség, a mesék és manók világa, az északi mitológia uralja, míg a második egységre valamiféle maró szarkazmus, Ibsennek a saját világával szembeni kritikája nyomja rá a bélyegét.

Hogyan lehet ezt a széttartó közeget egységbe fogni? Ezt megteszi Ibsen is, amikor **létdrámaként** (tudatdráma, könyvdráma, drámai költemény) határozza meg a *Peer Gynt*-öt, felmentve alkotását a drámai műnemnek való megfelelő szigorú szabályai alól, s úgy mutatja fel *Peer Gynt* életútját (kvázi életrajzi regényét) mint az „emberi nem” tudatos és öntudatos lényé válásának folyamatát. Vagyis azokat a kérdéseket veti fel a dráma és a költészet keverékeként, amelyekkel egyébként a filozófia lételméleti oldala foglalkozik: kik vagyunk és miért vagyunk ezen a világon?

Az előadás könnyebben követhetővé és megérthetővé válik, ha szemügyre vesszük az alábbi ábrát, amely szemlélteti azokat az idősíkokat, amelyek keretében a *Peer Gynt* című előadás lezajlik:



Sajtónyilatkozatok, képek elérhetők a premierről szóló cikkünkben itt:

<https://www.soproniszhaz.hu/hirek/1396-peer-gynt-letezesunk-fundamentuma.html>



## Peer Gynt, az örök kamasz

A realista norvég drámaíróként számontartott Ibsen darabja nagyszabású, szinte végtelenített sorban egymásra torlódó romantikus látomások egymásutánja. Epizodikus költői darab, bármely romantikusnak mondott művész megirigyelhetné. Megvan benne a népies jelleg, az egzotikus helyszínek által árasztott buja, vadregényes atmoszféra, s nem utolsósorban a tizenkilencedik század egyik legizgalmasabb kérdése: a személyiség mibenlétének boncolgatása. Mít jelent az önmegvalósítás? Milyen ént képvisel az igazi egyén? Azonos-e a jellem és a személyiség, avagy megkülönböztethető úgy, ahogy Hegel teszi: a jellemet az egyén belső valósága határozza meg, a személyiség viszont csak álarc, amelyet a világ felé mutat?

Ibsen főhőse, Peer jellem nélküli személyiségként áll előttünk a drámai költeményben. Ő a megalkuvás, az álszentség, a felelőtlenség és az önátlatás megtettesítője, amolyan akarat nélküli polgár. Mindenben csak félig van jelen, állandóan kész arra, hogy elvtelenül alkalmazkodjék a körülményekhez.

Peer élete igazából a **feleslegesség** tragédiája. Pedig az átlagembertől eltérően nagy lehetőségekkel indult: „fényes gomb lehetett volna a világ kabátján” – gazdag fantáziája révén akár művész is válhatott volna belőle. Ám ő minden nagyszabású lehetőséget elkerült, megelégedett a középszerűséggel. S aztán a történet végén – elveszítve minden lehetőséget – arra ítéltetik, hogy a Gomböntő kanalában végezze.

Az 1860-as évek – úgy tűnik – a létdrámák írásának időszak. Az 1867-ben készült Peer Gynt szinte egy időben születik Madách drámai költeményével, Az ember tragédiájával, s rokonítja őket egymással a műforma (drámai költemény) és a tartalmi hasonlóság (életút-dráma) is. Csakhogy amíg Madách a történelmi létbe-vetettséget drámájaként írja Ádám történetét, addig Ibsen a személyiség mibenlétének drámájára koncentrálna. Mai szemmel olvasva Ibsent, azt kellene mondanunk, az egyik legfontosabb ifjúsági író. Éppen azt a korosztályt tudja megszólítani, a kamasz és ifjú embereket, akik életének legfontosabb kérdései közé tartoznak Peer kérdései: ki vagyok én, hol a helyem, s miért vagyok a világon?

Ibsennél az önmaga feleslegességével szembesülő Peer örök izgága, felnőni képtelen nagy kamasz, aki a világot meghódítani kész elszántsággal veti bele magát a világ- és önismereti folyamatba. Létének értelmét keresi, de képtelen végigmenni a megkezdett utakon. Ugyanakkor nem léha semmittevő, akaratgyenge figura, hanem számos értékkel bír: megrendítő erejű az anyjához, Aase anyóhoz fűződő rajongó szeretete, a figura vaskosságán átütő gyengédsége, s mindenekelőtt a fantáziájának szárnyalása, a mese teremtésében megnyilvánuló kreativitása, költői ereje.

A drámai költemény az „örök kamasz” ember útkereséséről, önmagunk megismerésének nagy kalandjáról szól, s arról, hogy nem lehet félig megélni az élet kínálta helyzeteket, azokban teljes személyiségünkkel – hogy Goethét is ideidézünk –, összes erőink egyesítésével kell részt vennünk. Másképp nem érdemes.

Németh Ervin

